№ 134 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 23 1889 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 23 № 134

ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի։ Առանձին համարները 7 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1890 ԹՒԱԿԱՆԻՆ

„ՄՇԱԿ"

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն դիրքով և նոյն պրոգրամայով։ Մենք սպասում ենք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, վեց ամսվանը 6 րուբլի։

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարօնսկայա և Բազարնայա փողոցների անկիւնում, Թամամշևի տանը)։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ուսումնական պրոլետարիատ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ախալցխայից. Նամակ Վերին-Ագուլիսից. Նամակ Ագստաֆայից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պարիզի հայ ուսանողութիւնը. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՕՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակներ Թիւրքաց Հայաստանից.

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏ

Մի որ և է երկրում ուսումնական պրոլետարիատ կազմվում է երեք դէպքում.

1) Երբ որ ուսում ստացած մարդիկ աւելի շատ թւով են հասարակութեան մէջ, քան թէ նրանց մէջ պահանջ կայ, կամ երբ այս և այլ ուսումնարանների թիւը հասարակութեան մէջ, համեմատելով ազգաբնակութեան հետ, մեծ է.

2) Երբ ինքն հասարակական կազմակերպութիւնը, չը նայելով դպրոցների թւի համեմատական քչութեան, դեռ ևս պատրաստ չէ ուսումը կեանքի մէջ գործ դնելու, ուսման գործնական կարևորութիւնն ըմբռնելու.

3) Երբ եղած ուսումնարաններին տուած ուղղութիւնը համապատասխան չէ կեանքի գործնական պահանջներին։

Առաջին դէպքը չէ կարող մեր կովկասի և Ռուսաստանի կեանքին վերաբերվել, որովհետև յայտնի է, որ թէ մեր երկրում և թէ ամբողջ Ռուսաստանում ամեն տեսակ դպրոցների թիւը աննշան է, համեմատելով ազգաբնակութեան թւի հետ։

Ուրեմն, եթէ մեզանում և Ռուսաստանում կազմակերպվում է այժմ ուսումնական պրոլետարիատ, այդ երևոյթի պատճառը կարող է մեր յիշատակած կամ երկրորդ, կամ երրորդ հանգամանքը լինել, կամ վերջապէս՝ երկուսը միասին։

Եւ ճշմարիտ. համեմատենք 100 միլիօն բնակիչ ունեցող ահագին Ռուսաստանը Եւրոպայի ամենափոքրիկ երկրի, մօտ 3 միլիօն բնակիչ ունեցող Շվէյցարիայի հետ։ Այդ վերջինում կան հինգ համալսարաններ, բազմաթիւ մասնագիտական բարձրագոյն դպրոցներ, երկու սեռի անթիւ միջնակարգ դպրոցներ, գոյութիւն ունի պարտադիր ուսման օրէնք, ուրեմն իւրաքանչիւր ամենափոքրիկ համայնք պէտք է անպատճառ ունենայ իր դպրոցը և ոչ մի մարդ իրաւունք չունի անգրագէտ լինել,— բայց այնու ամենայնիւ ուսումնական պրոլետարիատի գոյութիւնը չէ նշմարվում այդ երկրում. ամեն անհատ՝ մարդ թէ կին, գտնում են կեանքի մէջ իրանց մտաւոր ոյժերի համար գործադրութիւն։ Ընդհակառակն, 100 միլիօն բնակիչ ունեցող Ռուսաստանում, որտեղ պէտք է իսկապէս աւելի պահանջ լինէր մտաւոր աշխատաւորների, Ռուսաստանում, որտեղ 100 միլիօն բնակչի վրա միայն 8 համալսարան, 1 բժշկական ակադեմիա և չորս թէ հինգ ուրիշ բարձրագոյն մասնագիտական դպրոցներ կան, որտեղ թէ երկու սեռի գիմնազիաների և թէ ժողովրդական դպրոցների թիւը շատ աննշան է, համեմատելով ազգաբնակութեան թւի հետ,—Ռուսաստանում, ասում ենք, պարզ կերպով նշմարվում է մտաւոր պրոլետարիատի գոյութիւնը։

Ուրիշ ի՞նչ բան, եթէ ոչ մտաւոր պրոլետարիատն է հետևեալ երևոյթը. շատ հազիւ է պատահում մեզանում, որ մի որ և է մասնագիտութիւն սովորած մարդ կարողանար կեանքի մէջ գործ դնել իր մասնագիտութիւնը, և յաճախ է պատահում որ բնագէտը իրան բաղդաւոր է համարում, երբ կարողանում է պաշտօն գտնել նահանգական դատարանի ատեանում, իրաւաբանը կարողանում է ուսուցիչ դառնալ, իսկ երկրագործը՝ գանձապահ քաղաքային փոխատու արկղում, և այլն.... Ռուս լրագիրները անդադար հաղորդում են հետևեալի նման դէպքեր. իր ուսման ընթացքը աւարտած և դիպլօմ ստացած բժիշկը, իր մասնագիտութեան համար գործադրութիւն չը գտնելով՝ ստիպված է ռուսաց երկաթուղիներից մինում ծառայել որպէս կօնդուկտօր. մի համալսարանական, սովից չը մեռնելու համար, ստիպված է ընդունել Պետերբուրգի փառաւոր տներից մինում դռնապանի պաշտօնը. մի կին-բժիշկ, որոնց մասնագիտութեան մէջ անշուշտ մեծ պահանջ ունի ամբողջ Ռուսաստանը, ոչ մի տեղ գործ, պրակտիկա, կամ պաշտօն չը գտնելով՝ ստիպված է վերջ ի վերջոյ կամ վարժուհի դառնալ մի տարրական դպրոցում, կամ նոյն իսկ բաղդաւոր է իրան համարում, երբ հաշւապահի պաշտօն է գտնում մի որ և է առևտրական հիմնարկութեան մէջ....

Եթէ սրանք բոլորն էլ մտաւոր պրոլետարիատի ակներև և սարսափելի օրինակներ չեն, ապա ի՞նչ են....

Եւ մի՞թէ կարելի է ասել, որ այդ տեսակ ուսումնական կամ մտաւոր պրոլետարիատ կազմակերպվել է այն պատճառով, որ դպրոցների թիւը շատ է, համեմատելով երկրի ազգաբնակութեան թւի հետ։ Ոչ, նա այն պատճառով է կազմվել, որ ժողովուրդը դեռ ևս պահանջ չունի մտաւոր այս կամ այն աշխատութեան մէջ։

Այդ է պատճառը, որ, ինչպէս մենք վերև էլ ասեցինք, երբ մի երկրի մէջ եղած ուսումնարաններին տուած ուղղութիւնը համապատասխան չէ երկրի այսօրվայ կեանքի գործնական պահանջներին,—կազմվում է մտաւոր պրոլետարիատ, այսինքն բազմանում են երկու սեռի ուսում առած անհատներ, որոնք չը գիտեն ինչպէս գործ դնեն իրանց ստացած ուսումը կեանքի մէջ, շատ անգամ տեղ չեն գտնում կեանքի մէջ, անկարող լինելով մի կերպ գործադրութիւն տալ իրանց ոյժերին, որպէս զի գոնէ սովից չը մեռնեն....

Եւ քանի որ բարձրագոյն մասնագիտութիւնները դեռ ևս չեն գործ դրվում մեզանում, մանաւանդ անհնարին է նրանց գործադրութիւնը ամբոխի մեծամասնութեան մէջ, երկրի ամբողջ տարածութեան վրա, նրա խուլ անկիւններում, գաւառներում, աւաններում, գիւղերում,—այդ պատճառով մենք պնդում ենք, որ մեր տարրական և նոյն իսկ միջնակարգ դպրոցներից դուրս եկածները, որոնք ոչինչ գործնական ուսում չեն ստացել՝ հանդիսանում են մեզանում որպէս մտաւոր պրոլետարիատի ներկայացուցիչներ։ Նրանց համար միակ փրկութիւն կը լինէր սովորել ոչ թէ բարձր, կեանքի մէջ դեռ ևս մեծ մասամբ անգործադրելի արհեստներ ու մասնագիտութիւններ, այլ աւելի ստոր տեսակի, աւելի գործնական, կեանքի մէջ անմիջապէս գործադրելի այս և այլ արհեստներ։ Այդ է պատճառը որ մենք միշտ առաջարկել ենք և կը շարունակենք առաջարկել մեր տարրական, գիւղական, ծխական և նոյն իսկ միջնակարգ դպրոցներում մտցնել այնպիսի արհեստների աւանդելը, որոնց համար պահանջ կայ ամբոխի մէջ և որոնք անմիջապէս կարող են գործադրվել կեանքի մէջ։

Ուրանալ թէ մեր երկրում և թէ Ռուսաստանում մտաւոր պրոլետարիատի գոյութիւնը աւելի մեծ չափով է, քան թէ խիտ կերպով բնակեցրած Եւրոպայում, որտեղ ամեն մտաւոր ոյժ աւելի հեշտութեամբ է գործադրութիւն գտնում, քան թէ մեզանում,—կարող են միմիայն այն մարդիկ, որոնք կոյր են թէ աչքերով և թէ մտքով։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

Նոյեմբերի 13-ին։

Ամսիս 7-ին կայացաւ մեր դումայի նիստը գիւղատնտեսական դպրոց բանալու խնդրի մասին, ինչպէս նախորդ նամակով գրել էի պատուական «Մշակին»։ Իրաւասուների օրինաւոր թիւը ներկայ գտնվելով (որպիսին հազիւ է պատա-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

XIII

188... դեկտեմբերի 18, Վան

Բարեկամ.

Այս օրերս քաղաքում լուր տարածվեց, թէ քիւրդ Դրպաղ աղան յափշտակել է Սալախանայ կոչվող Վարագի վանքի համար գնված գիւղի հողերը։

Սա մի շատ էլ տարօրինակ երևոյթ չէ, որովհետև քիչ չէ պատահում որ քիւրդ աղաներից մէկը կաշառէր «Թափու դայիրէսի» կոչվող հողային վարչութեան անդամներին և սեփհականացնէր մի քանի գիւղի հողերն ու յանկարծ ամբողջ գիւղացիներին, որոնք տէրեր էին, մարաբաների փոխէր։

Պիտի գիտենալ, որ այստեղ համայնական հողեր գոյութիւն չունեն, ամեն ոք իր ունեցած հողի կատարեալ տէրն է մշտապէս, կարող է ծախել, կարող է ուրիշից գնել։ Այս անել կարող է թէ գիւղացին և թէ քաղաքացի հողատէրը և հէնց այդ է պատճառը, որ մի քանի ոսկու համար գիւղացու հողը յանկարծ դառնում է սեփհականութիւն մի վաշխառուի, մի տաճկի և կամ մի որ և էցէ քիւրդ աղա, յանկարծ «Թափու դայիրէսիից» մի թուղթ ձեռքը՝ կը գայ վանդելու գիւղացիներին իրանց հողերից և եթէ գութ ունենայ՝ գոնէ հողատիրոջ մարաբա կը շինէ։

Այդպիսով ամբողջ Վասպուրականի հողերի 3/4 մասը պատկանում է քաղաքացիներին՝ տաճիկների և քիւրդ աղաների, որոնց մշակող մարաբաներն են գիւղի բնակիչները այն պայմանով, որ բերքի տասանորդը կառավարութեան տալուց յետոյ՝ մնացեալը կիսուի տիրոջ և մարաբայի մէջ։ Այս երկուսից առաջինը տալիս է հողը, իսկ երկրորդը գործիքները, եզն ու աշխատանքը։ Այս գիւղացիների այդ դրութիւնը կոչվում է մարաբայութիւն։

Սակայն պիտի տեսնել թէ ինչպէս հողատէրը անդադար խմբերով գալիս է իր մարաբայի տունը իջնում, ուտում, խմում, տանում, ընծաններ խոստումներ առնում.... Վա՜յ այն մարաբային, որ չը տայ իր քիւրդ հողատիրոջ ուզածը...

Բուն հողատէրերը հայերից Վասպուրականի մէջ կազմում են 3/4 մասը, իսկ ուրիշ գաւառներում 1/2, շատ անգամ 1/4 և շատ անգամ մասով իսկ կարելի է համարել հայ հողատէրերին...

Առ հասարակ հողային հարկը եղած բերքից 10% են առնում, իսկ հայերից յաճախ 15%, իսկ եթէ հաշւենք հարկապահանջների և բէգերի առած նուէրները, այն ժամանակ 30% հասնում է տուրքի քանակութիւնը և հայ գիւղացի հողատէրին, հայ գիւղացի մարաբային այդ տուրքը թողնում է ոչ միայն անօթի, այլ և զրկում է հողից և ունեցած սաւարներից, որոնցով նա գոնէ մարաբայութիւն կարող էր անել։

Շատ բէգեր, որոնք հողեր ունեն և կամ կարողանում են ձեռք բերել հայ գիւղերի մէջ,—այդ բէգերը տաճիկների կամ քիւրդերի գիւղերի մէջ չեն սիրում գործ ունենալ, որովհետև այդ ազգերը վախկոտ չեն և գիտեն իրանց իրաւունքները և շահերը պաշտպանել,—երբ այդ հողերը մի անգամ ունենում են բէգերը, չը կամենալով ամեն անգամ զբաղվել մարաբայի հետ՝ մի որոշեալ տուրք են սահմանում մարաբայի վրա և հողը տալիս են նրա ձեռքը։

Այդ տուրքը այսպէս է.

Մարաբան պարտաւոր է մշակել և պատրաստ ցորենից, յարդից տալ բէգին 3/4 մասը.... Այդ դրութիւնը թէև Սուլթան Մէջիդի հրատարակած Թանզիմաթի օրէնքի համաձայն ջնջվեց և մինչև իսկ մի տեսակ համայնական հողերի օրէնք հաստատվեց այն պայմանով, որ տուրքի 1/3 ինքը տէրութիւնը տայ բէգերին. բայց ութը տարի այդ օրէնքը գործադրվելուց յետոյ՝ 1853 թւականից բէգերը նորից իրանց արածը արին, իրանց ուզած տուրքերը սահմանեցին հայոց վրա (եթէ նոյն իսկ հող էլ չունէին, այլ միայն «բէգ» տիտղոսը ունենալու իրաւամբ) և այդ տուրքի անունը դրին «նօքսանի էրպ»։

Պէտք է մտնել մի քանի անգամ «Թափու դայիրէսի» կոչվող հողային վարչութեան գրասենեակը, նստել փոքր ինչ և տեսնել թէ ինչպէս գիւղացիների կոկորդից բռնած վաշխառուները ներս են վազում այնտեղ, գոռում են, գոչում, կառավարիչի մօտը ոսկիներով լցնում և խեղճ գիւղացիներին անհող թողած՝ մի կտոր թղթով գնում տիրանում են մի մեծ տարածութեամբ արդիւնաւէտ դաշտի։ Պէտք է տեսնել քիւրդ աղաներին, հայ աղաներին, որոնք կառավարչի ականջին փսփսում են, գրագիրը անդադար հող է ծախում և հող է առնում, մի քանի խօսել չը գիտցող ինքնակոչ փաստաբաններ գիւղացուց վերջին կոպէկներն են թալանում և որ ծիծաղե-

հում մեզանում առաջին հրաւէրին) բաւական լուրջ քննադատութեան ենթարկվեց խնդիրը։ Այդ ժողովին, բացի իրաւասուներից կային և կողմնակի անձինք, ինչպէս պ. գաւառապետը, քաղաքային դպրոցի պ. տեսուչը, քաղաքիս Նոտարը և այլք, որոնք հետաքրքրված էին խնդրի հետևանքով։ Դուման միաձայն որոշեց, կատարել այն ամեն պահանջները, ինչ որ գործին Նախաձեռնողը բացատրած էր իր յայտարարութեան մէջ։ Այսպէս, իրականութիւն պիտի գտնի այն ցանկութիւնը, որ վաղուց, Ախալցխայի հասարակական կեանքն ուսումնասիրող ամեն մի սրտացաւ անձն խոկում էր իր սրտում, այսինքն ունենալ քաղաքումս գիւղատնտեսական դպրոց արհեստանոցի բաժանմունքով։ Յիշեալ դպրոցի խնամակալութեան (դիրէկցիա) անդամներ լինելու են քաղաքիս պ. գաւառապետը՝ (իբրև տէր գաւառի), պ. հաշտարար միջնորդը՝ (իբրև ներկայացուցիչ շինական հասարակութիւնների), պ. քաղաքագլուխը՝ (ներկայացուցիչ քաղաքիս), անտառային դպրոցի պ. դիրէկտորը՝ (իբրև մասնագէտ) և քաղաքային դպրոցի պ. տեսուչը՝ (իբրև ներկայացուցիչ և անմիջական հըսկող դպրոցի, որովհետև գիւղատնտեսական դըպրոցը պաշտօնապէս ենթարկվելու է ժողովրդական լուսաւորութեան նախարարութեանը)։ Քաղաքը վճարելու է իր դրամարկղից, ա) տարեկան 540 ռուբլի մասնագէտ գիւղատնտեսի ռոճկի մի մասը (գիւղատնտեսի պարտականութիւնը լինելու է և հողալ մեր քաղաքային այգու վրա ձրիպէս, կատարել տնկաբանական փորձեր մեր այգու մէջ քաղաքի հաշուով վարձած մի ծառայի և դպրոցի աշակերտների օգնութեամբ. բ) վճարելու է նպաստ զանազան պարագաներ գնելու (գործիքներ, մի կամ երկու լուծ եզներ և այլն) տարեկան 640 ռուբլի, (այդ գումարի 300 ռուբլին մշտապէս տրվում էր քաղաքային դպրոցին Ֆրանսիական լեզուի դասախօսութեան համար և վերջերս դասախօսութիւնը ընդհատված էր ապարդիւն ճանաչվելով, իսկ 340 ռուբլին, անցեալ տարի մեր դուման յատկացրեց արհեստանոցի համար, որն այժմ փոխարինվեց գիւղատնտեսական դպրոցի). գ) մինչև քաղաքային դըպրոցի վերնայարկի շինելը քաղաքը վճարելու է գիւղատնտեսի, աշակերտների, ծառայողների բընակարանի վարձի համար, նոյնպէս օրինակելի շերամապահական և բուսաբանական ժողովածուի յարմարաւոր շէնքի համար տարեկան ևս 400 ռուբլի և դ) յատկացնելու է բուսաբանական փորձերի համար քաղաքային ազատ հող 1—2 դեսիատին տարածութեամբ։ Քաղաքից ընդունվելու է մշտապէս մի պանսիօնէր ձրի. իսկ ընդհանրապէս թոշակաւոր, կիսաթոշակ, կամ երթեւեկներ որքան վճարելու են, այդ պէտք է որոշէ դիրէկցիան՝ նախապէս կազմելով մանրամասն նախահաշիւ—բուջէ։ Յոյս ունենք դպրոցը բացված տեսնել եկող սեպտեմբերի սկզբից, պաշտօնական հաստատութիւնները ստանալէն զկնի։

Օրվայ երկրորդ նորութիւնը Բարեգործական Ընկերութեան տեղական ճիւղի ընթերցարանի բացվելու հարցն է, որին սպասում ենք տարիներով։ Թիֆլիսի կենտրոնական ընդհանուր ժողովն արդէն հաստատել էր ընթերցարանի կանոնադրութիւնը և ներկայացրել պատշաճաւոր իշխանութեան թոյլտուութիւն ստանալու, բայց, ահա անցել է վեց ամիս այն օրից, դեռ ևս թոյլտուութիւնը ստացված չէ. յուսանք, որ ընկերութեան կենտրոնական վարչութիւնը չի մոռանայ իր պարտականութիւնը, և պիտի աշխատի շուտով ձեռք բերելու ընթերցարանը բանալու իրաւունքը, որին անհամբեր սպասում է ընթերցանութեան կարօտ հասարակութիւնը։

Ուսուցչական խումբը տեղական սիրողների մասնակցութեամբ տալու է մի քանի ներկայացումներ բարեգործական նպատակով. արդէն պատրաստվում են առաջին անգամ ներկայացնել «Կողոպտված փոստ» և «Գասպար ամի»։ Գովելի է խմբի այդ նախաձեռնութիւնը, գովելի է նոյնպէս նրա մէջ տարրացած ընդհանուր համերաշխութիւնը։

Երէկվան օրը կայացաւ Բարեգործական Ընկերութեան տեղական ընդհանուր ժողովը։ Քննութեան ենթարկվեց վարչութեան կազմած նախահաշիւն եկող տարվայ համար, որը և հաստատեց ժողովը, մի քանի փոփոխութիւններով։ Եկող տարվայ համար որոշված է ծախսել 300 ռուբլի ընթերցարանի վրա և 286 ռուբլի արհեստներ տարածելու նպատակին։ Ընտրվեցան վարչութեան երեք անդամներ և երկու փոխանդամներ (հերթով դուրս եկածների փոխարէն), նոյնպէս ընդհանուր ժողովների համար մի նախագահ և մի քարտուղար։ Որքան և մեծ վստահութեան արժանի են մեր նորընտիր գործողները, սակայն սովորական անտարբերութիւնը զատակնիք է մեր ամենի համար. երանի թէ, այժմ սխալվեմ՝ տեսնելով մեր նորընտիրների արդիւնաւոր ծառայութիւնները։

Շուտով դումայում ընտրվելու են թաղական-առողջապահական յանձնաժողովներ (санитарная коммисiя). Թէպէտ այդպիսի կարգադրութիւնը մեր ինքնավարութեան գիւտը չէ, այլ հրամայված է բարձր իշխանութիւնից, ի նկատի ունենալով Պարսկաստանում և Ասիայում խոլերայի մուտք գործելը, սակայն, թէ քաղաքը մշտապէս մաքրութեան մէջ պահելու անմիջական պահանջը և թէ քաղաքային կասայի ֆինանսական հիւանդութիւնն ի նկատի ունենալով, ցանկալի էր այդպիսի յանձնաժողովներ մշտապէս հաստատված լինեն շատ մասերում, ի հարկէ տարուց տարի վերընտրելով, որովհետև ինքնավարութիւնը մինչև անգամ շնորհ չունեցաւ քաղաքի մաքրութեան համար դումայի հաստատած պարտաւորեցուցիչ պայմանները կատարել. ոչ խոստացած պահապանները վարձեց, ոչ աղբատար կառքեր պատրաստեց և ոչ էլ կարողացաւ Մարտաչայ ձորակի վրա անցկացրած արտաքնոցների խողովակները գոցել. դրանով էլ է իր հեղինակութիւնը գլորվում է։ Նախախնամութիւնը խղճաց մեզ վրա և այս տարի ազատ պահեց մեզ հրդեհի դժբաղդութիւնից. ընթերցողը գուցէ յիշէ, որ անցեալ տարի որքան տաք վիճաբանութիւններ եղան դումայում (այն ժամանակի հրդեհների տպաւորութեան տակ), քանի քանի ծրագիրներ կազմեցինք, յատուկ մասնաժողովներ ընտրեցինք, որոշեցինք մի քանի հրաշէջ մեքենաներ բերել տալ, հրհաշէջների յատուկ խումբ ունենալ, ջրալի տակառներով սայլակներ պատրաստել և զանազան քանդելու գործիքներ և այլն, և այս մեր չիրագործած սխրագործութիւնների մասին գրվեց լրագիրներում ի փառս Ախալցխայի և ի նախանձ օտարերկրացիների. սակայն ուր մնացին մեր այն ճոճուն ֆրազները. այո, ֆըրազ մնացին, և երևակայութեան ծնունդը՝ երևակայութեան մէջ հանգաւ։ Այս բոլորը կրկնելը միայն մի նպատակ ունի, այն է, որ մեր նորընտիր դուման, ի նկատի ունենալով քաղաքիս անմիջական պահանջները, օր առաջ կարգադրէր ի կատար ածելու տոկուն եռանդով և աջալուրջ հսկողութեամբ։ Գործ կատարեցէք, պարոններ, գործ. որով և ինքնավարութեան հեղինակութիւնը կրկին կարող էք բարձրացնել հասարակութեան աչքում։

Ր.

ՆԱՄԱԿ ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ

Նոյեմբերի 9-ին

Մի տարի, կարծեմ, դեռ չէ անցել այն օրից, որ հասարակութիւնը ընդհանուր ժողով կազմելով մի համախօսական վճիռ կայացրեց պ. Հ. Արասխանեանի մօտ երկար տարիներով անհաշիւ և անգործադիր մնացած աղքատաց գումարի մասին։ Այդ համախօսական վճռով հասարակութիւնը գրաւոր իրաւունք տուեց վանքի և դպրոցների հոգաբարձութեան հաշիւ տեսնել և այնուհետև պ. Արասխանեանից այդ գումարը ստանալ և յատկացնել դպրոցներին։ Սակայն այդ վճիռը մինչև օրս էլ լոկ վճիռ է մնացել, ոչ ոք չէ էլ մտածում այս մասին, չը նայելով որ սա մի շատ կնճռոտ հարց է և որքան շուտով լուծում ստանայ, այնքան էլ օգուտ է թէ հասարակութեան և թէ դպրոցներին։ Դպրոցների հոգաբարձութիւնը, ինչպէս և վանքինը, փոխվեց, այժմ նորերն են ընտրված։ Յուսանք, որ նոր հոգաբարձուք իրանց ուշադրութեան գլխաւոր առարկան կը դարձնեն այս կնճռոտ հարցը, ստանալով դըպրոցների համար մի պատկառելի գումար, որը ինչպէս ասում են, տոկոսներով 4000 ռուբլու պէտք է հասնէ։ Ուրեմն յուսանք և սպասենք։

Բժիշկ պ. Ստեփանեան, ինչպէս և տեղացի մանկաբարձուհին հեռացան մեզանից։ Երկու տարուց աւելի շարունակ սովորած լինելով այդ երկուսի ներկայութեանը, այժմ նրանց անակընկալ բացակայութեան ժամանակ ամենքը իրանց կարծես անտէր են զգում և դեռ նոր հասկանում բժշկի կարևորութիւնը։ Եւ չիրաւի մեծ անտարբերութիւն էր, ինձ աւելին չասեմ, մեր կողմից ձեռքից թողնել պ. Ստեփանեանի նման բարեխիղճ բժշկին։ Ես կարծում եմ, որ մի թեթև պայմանով անգամ նա կը համաձայնվէր ուրախութեամբ տեղս մնալու, առաւել որ մեր գեղեցիկ օդն ու ջուրը, ինչպէս երևում էր շատ բարերար կերպով ազդում էին նրա առողջութեան վրա։ Բայց առածն ասում է, լաւ է ուշ քան թէ երբէք. իմ կարծիքով հիմա էլ դեռ ուշ չէ մտածել այս մասին, միայն գործին գլուխ կանգնող, յորդորող, ժողովրդին առաջնորդող է հարկաւոր։ Այս կարևոր հարցի արծարծումը ես առաջարկում եմ մեր տանուտէր պ. Կոնստանդինեանին, առաջուց հաւատացած լինելով որ նա այդ հարցը արծարծելիս շատ պաշտպաններ կը գտնէ։ Հաւատացած եմ, որ պ. Կոնստանդինեանը իր սրտին ևս մօտ համարելով այս հարցը իր գործերից ամենաառաջին տեղը կը տայ բըժշկի և մանկաբարձուհու հարցին և այս երկու հարցերն իրագործելով, նա մի անմոռանալի յիշատակ կը թողնէ իր համար։

Ի դէպ է այստեղ յիշել «Մշակի» բազմիցս արծարծած գեղեցիկ հարցը՝ թէ համալսարանականները գիւղից խորշում են, մինչ դեռ հէնց գիւղումն է հարկաւոր գործել։ Եւ չիրաւի, թէ ինչ մեծ օգնութիւն կարող է հասցնել այստեղ մի բարեխիղճ և իր գործին նուիրված բժիշկ, աննկարելի է նկարագրել։ Թէ քանի-քանի անմեղներ անտէրութիւնից զանազան տէրտէրների և դալլաքների "հաքերին" զոհ են գնում մեզանում ամեն տարի, այդ արդէն ամենքիս յայտնի մի փաստ է.... Այո, մի բարեխիղճ բժշկի համար գործելու մի շատ լայն ասպարէզ կայ. նա երբէք անգործ չի մնայ։ Այս տողերը գրելիս ես մտածում եմ թէ ինչ մեծ բարութիւն արած կը լինէին քաղաքներում յաջողութեամբ գործող մեր հայրենակից բժիշկները, եթէ երբեմնապէս, գոնէ իւրաքանչիւրը կէս տարով այցելելով մեզ, բժշկէին մեր հնացած ցաւերը....

Հոկտեմբերի 26-ին կատարվեց մեր երկսեռ դպրոցների 23-րդ տարեդարձը մեծ շքեղութեամբ և խուռն բազմութեան ներկայութեամբ։ Հոգաբարձութեան կողմից մի ճառ կարդաց Յ. Տէր-Մկրտչեան, այնուհետև խօսեց Յ. Միքայէլեան (Աւագուսուցիչ), իսկ ուսուցիչ Յ. Ղարաջեան խօսեց ընդհանրապէս ուսուցիչների պարտաւորութեան մասին։ Աշակերտները և աշակերտուհիները Յ. Ա. Քալանթարի ղեկավարութեամբ երգում էին զանազան ազգային երգեր։ Հասարակութիւնը գոհ մնաց այդ օրվայ հանդիսից։

Զօկ.

ՆԱՄԱԿ ԱՂՍՏԱՖԱՅԻՑ

Նոյեմբերի 15-ին

Նոյեմբերի 1-ից հրատարակված նոր կանոնադրութեամբ Անդրկովկասեան երկաթուղով ուղարկվող ապրանքների իւրաքանչիւր պուդից սկսել են առնել 1/5 կոպէկ» աւելորդ վճար։ Այդ նոր տուրքով գոյացած գումարը որպէս յայտարարված է պաշտօնապէս, պէտք է գործադրվի ապրանքները կայարաններում փչանալուց պահպանելու համար զանազան լրացուցիչ պահեստներ շինելու, ծածկոցներ գնելու և ուրիշ այդպիսի անհրաժեշտ պէտքերի համար։ Այն նպատակը, որի համար այդ տուրքը նշանակված է, աւելի քան համակրելի է։

Քանի որ մեր երկաթուղում ապրանքակիր գընացքները կը շարունակեն մի և նոյն դանդաղ երթևեկութիւնը գծի վրա, այդ տեսակ լրացուցիչ պահեստներ ունենալ, ոչ թէ միայն ցանկա-

---

լին է, Կ. Պոլսեցի հողային վարչութեան կառավարիչը, երբ մի գեղեցիկ օր պաշտօնից ելնում է՝ գիւղերի մէջ ունէր մեծամեծ հողեր...

Գուցէ շատ չի անցնիլ և այս հողերը չնչին, ամենաչնչին գներով կանցնեն տաճիկների և քիւրդերի ձեռքը և այն ժամանակ հայը ունելու հաց ունենալու համար պարտաւոր է միայն մարաբայութիւն անել, այն էլ եթէ քիւրդ կամ տաճիկ հասարակ ժողովուրդը թողնէ։

Ինչպէս որ իմ քանի մի նամակներից կարողացար եզրակացնել՝ թէ Վասպուրականում և թէ այլ նահանգներում հայ գիւղացին, յաճախ թիւրք գիւղացին էլ, սեպհական հողեր թէև ունենում են, սակայն քիւրդ բէգերի և աղաների դրած ծանր և կամայական հարկերը հետզհետէ խլում են նրանց ձեռքից հողերը, որովհետև իւրաքանչիւր բէգ, իւրաքանչիւր աղա ամենայն դիւրութեամբ իր ուզած հարկերը նշանակում է իր տեղ բռնած հողերից սկսած՝ մինչև միւս աղայի սահմանները, պահանջում է հարկ, չըստանալու դէպքում խլում է հողը և քիչ չէ պատահում, որ հողատիրոջ կայքն ու պատիւը կողոպտելուց յետոյ՝ հողի տէրը լինելու մխիթարութիւնն իսկ չէ թողնում գիւղացուն։

Կառավարութիւնը ուշադրութիւն է դարձնում, բայց այնքան ժամանակ՝ նրա դէմը գըտնելու միջոցներ մտածած չը լինելով, այժմ այլ ևս անկարող է լինում առաջն առնելու.... Ամեն նահանգ ունի իր բէգերին պաշտպանող մի հաջի թայիբ, որը յաջողում է փոփոխելու իրան անհաճոյ պաշտօնեաներին, յաջողում է դատարանների մէջ նստեցնելու իր ուզած մարդիկը, յաջողում է «թափու դայիրեսիի» արձանագրութիւնները իր ձեռքում խաղալիք դարձնելու և ամբողջ հողերը իր, իր ազգականների, կամ իրան պաշտող բէգերի ձեռքը անցնելու....

Եւ այս հանգամանքներում, ազգային կենտրոնական վարչութիւնը թողած այսպիսի խնդիրները, որոնցից գուցէ տեղեկութիւն իսկ չունի, պատուիրում է քաղցրութեամբ վարվել այդ վասալների հետ, և այն կողմը՝ Կ. Պոլսում զբաղվում է միայն ատենագրութիւնների տառասխալները ուղղելով....

1853 թուականից այս շարունակվում է և դեռ պիտի շարունակվի....

Եթէ չը ձանձրանաս, քեզ պատմեմ թէ ինչպէս հաջի թայիբները յաջողում են պաշտօնանկ անել արդարադատ դատաւորներին, որոնք ասուպի պէս երբեմն գալիս փայլում են մեր երկրում։

Վանի մէջ սրանից մի տարի առաջ գտնվում էր մի հայ հաջի թայիբ, որի անունը բոլորից էլ յայտնի է,—դա Պօղոսն է։

Մի անգամ հրաշքով Վան է գալիս մի անկաշառ երիտասարդ կադի (դատաւոր), որը չը նայելով բոլոր ջանքերին, չէ կամենում Պօղոսի գործիքը դառնալ և մինչև իսկ իբրև մի բռնակալի, համարձակվում է ատել նրան և անդադար Կ. Պոլիս պատրիարքարանին գրել, որ պիտի հեռացնել Վանից դրան։

Պատրիարքարանը լռում է, ուստի և Պօղոսը միտքը դնում է այդ տարօրինակ կադիից իր վըրէժը առնել և կանչում է իր մօտ մի քիւրդ բէգի, որը կամենում էր տիրապետել գիւղի հողերը. կանչում է, յորդորում է նրան 50 ոսկի տանել և կադիին անպատճառ կաշառք տալ։ Այդ անելուց յետոյ, նա գիւղացիներին էլ կանչում և յորդորում է, որ նրանք ևս 50 ոսկի կաշառք տանեն կադիին և ամեն միջոց գործ դնեն այդ կաշառքը վերցնելու։

Քիւրդ բէգը յաջողում է կաշառքը եթէ ոչ կադիին տալու, գոնէ նրա սենեկապանի միջոցով, կադիի բարձի տակը դնելու փողի տոպրակը, իսկ գիւղացիները հէնց ուղղակի կադիին տեսնում են և այնչափ աղաչում են, որ կադին ստիպվում է առնել բերած փողը և խոստանալ միւս օրը այդ դրամը ցրվելու հայոց աղքատ ուսումնարաններին։

Եւ ահա, միւս օրը, առաւօտեան, Պօղոսը, առած իր հետ իրան հնազանդ մի քանի թիւրք պաշտօնեաների, մտնում է կադիի տունը այն ժամանակ, երբ կադիից կանչված թաղական խորհրդի անդամները եկել էին իրանց դպրոցի համար կադիից փող ստանալու և սպասում էին նախագաւիթում։

—Դուք ինչ գործ ունիք այստեղ, հարցնում է նրանց Պօղոսը։

Թաղական խորհրդի անդամները բացատրում են։

—Կորէք այստեղից, գոչում է նա և վռնդում է նրանց տնից։ Այդ անելուց յետոյ նա մտնում է կադիի մօտ և ուղղակի ամբաստանում նրան կաշառակերութեան մէջ։ Կադիին արդարանալու չեն թողնում, յիսուն ոսկու մի տոպրակը հանում են բարձի տակից, իսկ միւսը վերցնում են սեղանի վրայից. իսկոյն հեռագրում են Կ. Պոլիս և խեղճ կադին հասկանալով որ ինքը մենակ և արդարադատութեամբ ոչինչ չէ կարող անել՝ հեռանում է երկրից...., Եւ դեռ կան Պօղոսեաններ, որոնք պատմելով այս դէպքը, հիանում են Պօղոսի «քաղաքագիտութեան» վրա։

Տեսնում ես որ հայ հաջի-թայիբներն էլ պակաս չեն և նրանք միացած տաճիկների և քիւրդերի հետ՝ զիւանն գործել...

Ապրօ

լի, այլ և անհրաժեշտ է։ Պէտք է ամեն օր, գործ ունենալ մեր երկաթուղու հետ՝ իմանալու համար, թէ քանի քանի տասնեակ հազարների ապրանքներ են փչանում երկաթուղու կայարաններում երկար մնալուց, շատ անգամ նոյն իսկ անձրևի տակ և ցեխի մէջ։

Նոյն իսկ հիմա երբ վագոնների պակասութիւն չը կայ, երբ այլ ևս անցեալ տարիների նման միլիոնաւոր պուդերով հաց չէ արտահանվում, այնու ամենայնիւ օրերով ապրանքներ են մնում այստեղ թափված. և ինչ էք կարծում, շատ անգամ նոյն իսկ մի որ և է այսպէս ասած վէտուշչիկի, ապրանք կշռողի կամայականութիւնից, ծուլութիւնից։ Կան կշռողներ, որոնք օրական կարող են 30 վագոն ապրանք ընդունել. նաև հակառակը. և այդպիսի մի կշռող ունենալը, ինչպիսին է մեր կայարանինը մի կատարեալ դժբաղդութիւն է. ցանկալի էր, որ այդ կշռողը առաւօտեան 7-ին անպատճառ կշեռքի մօտ լինէր, որ շուտ շուտ չը հեռանար իր պաշտօնատեղից։

Պէտք է նայել ստորին ծառայողների «քէնճ ու պռունգին» երբ մի նշանաւոր պարտիա ապրանք ուզում էք յանձնել միանգամից. և մի տեսակ թեթևութիւն էք զգում երբ յանձնում վերջացնում էք։

Ար. Ապ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք բժշկապետ Գրիգոր Տէր-Գրիգորեանցի (Գլլարեցու) բրօշիւրը «Մանուկների մարսողութեան գործարանների մի քանի հիւանդութիւններ» վերնագրով։ Գրուածքը վատ չէ, միայն ցանկալի էր, որ այսպիսի բովանդակութեամբ գրքոյկներ մեծամասնութեան համար աւելի մատչելի լեզուով գրված լինէին։ Տետրակն արժէ 5 կոպէկ։

—

Մեզ գրում են ԲԱԳՈՒԻՑ հետևեալը. «Քաղաքումս մաքրութիւն պահպանելու համար կար մի առողջապահական յանձնախումբ, սակայն շնորհով Թուրք ձայնաւորների տգիտութեան, այդ յանձնախումբը ոչնչացաւ և այժմ գոյութիւն այլ ևս չունի։ Այստեղ դումայի ձայնաւորների մեծ մասը Թուրքեր են, իսկ դէպի ամեն նոր բան Թուրքերի նախապաշարված լինելը յայտնի է արդէն։»

—

ԲԱԳՈՒԻ մեր թղթակիցը գրում է մեզ. «Գ. Կարա-Մուրզա, թողնելով առ այժմ իր առաջվայ մտադրութիւնը Բագուի հայոց երգեցիկ խումբը մեծացնելու և կանանց երգեցիկ խումբ կազմելու, ընդունել է Նախիջևանցիների հրաւէրը և շուտով թողնելու է Բագու, ուղևորվելով Նոր-Նախիջևան։ Սակայն մեր քաղաքը ընդմիշտ թողնելուց առաջ պարոնը կը տայ այստեղ իր վերջին կօնցէրտը նոյեմբերի վերջերում, որից յետոյ անմիջապէս պիտի գնայ Նախիջևան, պայմանների մասին խօսակցելու համար։ Այնուհետև Նախիջևանից շուտով վերադառնալով, Կարա-Մուրզա իր խմբի հետ Ծննդեան տօներին կը գայ Թիֆլիս, մի երկու կօնցէրտ տալու համար, որից յետոյ միայնակ կը հեռանայ ընդմիշտ Նոր-Նախիջևան, իսկ խումբը կը վերադառնայ Բագու։» Շատ ցաւալի է, որ կովկասեցիները, թէ բագուեցիք և թէ թիֆլիսեցիք, չիմացան գնահատել Կարա-Մուրզայի պէս տաղանդաւոր նուագապետին և անխոնջ աշխատողին և նա այժմ ստիպված է հեռանալ մեզանից և գնալ կովկասեան սարերի այն կողմը։

—

Նիւ-Եօրկում հայերէն-անգլիերէն լեզուներով հրատարակվող «Սուրհանդակ» լրագրի մուտքը արգելված է Թիւրքիայում։

—

Երէկ հեռագիր ստացանք ԲԱԳՈՒԻՑ, որից տեղեկանում ենք որ 26-ին նոյեմբերի պ. Կարա-Մուրզա տալու է այդ քաղաքում իր հրաժեշտի կօնցերտը։

—

Բացի «Մշակի» խմբագրատնից և Խիդէկէլի պավիլիօնից, «Մշակի» բաժանորդագրութիւնը ընդունվում է Թիֆլիսում և պ. Միրզա Տէր-Գրիգորեանի կօնտորայում, որը գտնվում է Սիօնի փողոցի վրա։

—

ՇԱՄԱԽՈՒՑ մեզ գրում են. «Գաւառիս զինուորագրութիւնը վերջացաւ. զինուոր ընկան ընդամենը 18 հոգի, որոնցից 3 հոգի քաղաքացի են, միւսները գիւղերից։ Նորակոչ զինուորները արձակված են մինչև դեկտեմբերի 14-ը։»

—

ԳՈՐԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Գորիսի մէջ երևացել են, այսպէս ասած, գիւղական գողեր, որոնք քիչ վնասների չեն ենթարկում տեղիս վաճառական և կամ թէ առևտրական դասակարգը։ Այդ գողերը, գիշերը յարձակվելով մի քանի խանութների վրա, կոտրելով դռները, մտնում և տանում են թէ ապրանք և թէ փող, ինչ որ պատահում է։ Ամսիս 15-ին այդպիսի անյայտ գողեր, մտնելով մէկի խանութը, վերցնելով բաւական ապրանք, անյետանում են և մինչև այժմս էլ նրանց հետքն անգամ չեն գտնում. ասում են մինչև 400 րուբլու ապրանք են տարել։ Դրանից մի շաբաթ առաջ դարձեալ մէկի խանութի դռները կոտրելով, տարել են մինչև 150 րուբլու ապրանք։ Այսպիսի դէպքեր շատ են պատահել և շատ էլ կը պատահեն, որովհետև տեղիս խանութները, որոնց թիւը մօտաւորապէս 120 է, բոլորը զուրկ են գիշերապահներից։ Չը կան մարդիկ, որ վերահսկէին խանութների վրա գիշերները։ Առաջ այստեղի առևտրականների մէջ միտք էր յղացել, որ փող ժողովեն և մի որոշ գումարով վարձատրեն մի քանի մարդկանց, որ վերահսկողութիւն անէին. բայց մինչև այժմս այդ միտքը մնում է միտք։ Դրա պատճառն էլ տեղիս մի քանի հարուստ խօջաներն են, որոնք չեն ուզում, ասելով թէ մենք մեր խանութներում մարդիկ ունենք գիշերները։ Այդ առիթով չենք կարող չը նկատել, որ տեղիս ժողովրդի և առևտրականների մէջ չը կայ միաբանութիւն, բացի երկպառակութիւնից և հարստահարութիւնից։ Միայն այն է, որ գիտեն հրապարակում մեծ-մեծ խօսել, անտեղի հայհոյանքներ և բամբասանքներ տալ մէկը միւսին։ Վերջապէս գորիսեցիները ինչ բանում առաջադիմութիւն ցոյց տուին, որ այս բանում ցոյց տան։— Ուզում էին եկեղեցի կառուցանել և ուսումնարան բաց անել,—ահա երեք տարին լրանում է, բայց դեռ ոչինչ չէ եղել։»

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են նոյեմբերի 14-ից. «Բագուի հայ դերասանական խումբը երէկ տուեց իր չորրորդ ներկայացումը։ Այդ ներկայացումներից մէջ ամենից լաւ անցաւ «Հրէուհի» պիեսան. միւսների թէ ընտրութիւնները և թէ ներկայացումները շատ սառն էին։ Առաջին ներկայացման խումբը եկամուտ ունեցաւ շուրջ 200 ր. երկրորդին 80, երրորդին 40 և երրորդին 15—20 րուբլի։ Նկատելի կերպով հանդիսականների թիւը նուազում է և զուցէ հինգերորդ ներկայացումը կը ժողովէ 5—10 րուբլի։ Դերասաններից ամենալաւ խաղացողներն էին Տիկին Ջաքէլ, որը բաւականացրեց հանդիսականներին «Հրէուհու» դերի մէջ և Պ. Տէր-Դաւթեան. մնացածները մեծ մասամբ վատ էին։ Արդ, թէ և մասամբ յանցանքը խմբի անդամներից մի քանիսինն է, բայց ժողովուրդն ևս շատ սառն է վերաբերվում. մտադիր են շուտով ներկայացնել «Պէպօն» պարոն և տիկին Ջմշկեանների մասնակցութեամբ. տեսնենք թէ ժողովուրդը դէպի այդ նոր դերասանները ինչպէս կը վերաբերվի։»

—

Ընթերցողները յիշում են անկասկած, որ սրանից մի երկու ամիս առաջ Թիւրքիայում, գլխաւորապէս Կ. Պօլսում և Զմիւռնիայում երևաց մի հիւանդութիւն «տանգ» անունով, որով վարակվեցան տասնեակ հազար մարդիկ։ Այժմ այդ հիւանդութիւնը, ինչպէս հաղորդում են Պետերբուրգի լրագիրները, երևացել է Պետերբուրգում և այնքան տարածված է, որ եթէ այսպէս կարելի է ասել «մօդայիկ հիւանդութիւն» է հիւսիսային մայրաքաղաքում։ Այդ հիւանդութեան Պետերբուրգում «ինֆլուէնցիա» անունն են տալիս։ Պետերբուրգի լրագիրներից մէկը զարմանքով հարցնում է, թէ ինչպէս այդ հիւանդութիւնը Կ. Պօլսից Պետերբուրգ հասաւ, առանց վարակելու Ռուսաստանի ներքին նահանգները, որտեղից դեռ տեղեկութիւններ չը կան այդ հիւանդութեան երևացած լինելու մասին։ Այդ հիւանդութիւնը վնասակար հետևանք չէ ունենում։

—

Ինչպէս երևում է Բրօուն-Սեկար հետևողներ է գտել։ Կիևում, ինչպէս հաղորդում են այստեղի լրագիրները, մի բժիշկ քաղաքային հիւանդանոցում սկսել է «մարդկանց ջահիլացնելու» պատաստումներ անել՝ Ֆրանսիացի գիտնական Բրօուն-Սեկարի եղանակով։

—

Պետերբուրգի պարսից դեսպան Միրզա-Մահմուդ խանը նոյեմբերի 15-ին Պետերբուրգ հասնելով՝ սկսել է իր պաշտօնավարութիւնը։

—

Թէև մի փոքր ուշ, բայց և այնպէս աւելորդ չենք համարում պատասխանել «Արարատի» նախավերջին համարի մի նկատողութեան, խոստովանելով ընթերցողների առաջ, որ այդքան ուշացնելու պատճառն այն է, որ «Արարատը» մեր խմբագրութեան մէջ երկար ժամանակ չը կորըստված լինելու պատուին է արժանացրած։ Պատասխանելով «Մշակի» № 96-ի մէջ լոյս տեսած այն լուրին, թէ Էջմիածնի գրադարանը անհոգութեան է մատնված և վատ դրութեան մէջ է, «Արարատը» ասում է, որ, ընդհակառակն, գրադարանթանգարանը բարեկարգ վիճակի մէջ է և պահվում է մեծ խնամքով ու զգուշութեամբ։ Որ «Արարատը» ասում է, թէ՝ գրադարանը շատ լաւ և բարեկարգ դրութեան մէջ է,—այդ զարմանալի չէ, ուրիշ կերպ ասել «Արարատը» չէ կարող։ Այդ կէտի վերաբերմամբ «Արարատին» աւելորդ էլ ենք համարում պատասխանել, քանի որ գրադարան մտնող ամեն մի այցելու տեսնում է թէ ինչպիսի ա ն բ ա ր ե կ ա ր գ դրութեան մէջ է նա, թէև այդ անբարեկարգ վիճակը պ. Պետրոս Սիմէօնեանի, այսինքն «Արարատի» խմբագրի կարծիքով շատ բարեկարգ վիճակ է։ Ի՞նչ արած, ճաշակի բան է այդ։ Բայց մեզ մի բան շատ զարմացրեց. պատասխանելով «Մշակի» № 96-ի լուրին, «Արարատը» ասում է, թէ այդ լուրը «Կ.» ստորագրութեամբ է, և վերջումն էլ այդ «Կ.»-ի հասցէին մի քանի վիրաւորական ակնարկներ է ուղղում։ Բայց ինչ կասէք, ընթերցող, որ այդ «Կ.» միայն պ. Սիմէօնեանի երևակայութեան մէջ գոյութիւն ունի, ուրիշ ոչինչ։ Բացէք «Մշակի» № 96 և կը համոզվէք մեր ասածի մէջ. այն լուրի տակ ոչ մի «Կ.» չը կայ ստորագրած, և այդ լուրն էլ, ինչպէս մեր լրագրի բոլոր միւս լուրերը, առանց ստորագրութեան է։ Ուրեմն ծրտեղից է վերցրել պ. Սիմէօնեան «Կ.» անունը, և չը լինի թէ զառամեալ խմբագիրը գրանով ուզում է ակնարկել թէ դրա գրողը «Կ.» է, որին և ուղղում է «անբարեմիտ» և այլ ածականները, կողմնակի կերպով նրան զգուշացնելով.... Զարմանալի մարդ է պ. Պետրոս Սիմէօնեան. պաշտպանում է այն, ինչ որ պաշտպանելու չէ, և յարձակվում է այն բանի վրա, որը իսկի գոյութիւն էլ չունի.... լաւ նշան չէ այդ....

—

Հայերէն գրքերի հրատարակութեան ընկերութիւնը տալու է իր օգտին մի պարահանդէս ներկայ թւի դեկտեմբերի 2-ին։

—

Ստացանք ԲԱԳՈՒԻ մէջ հրատարակված պ. Փիրբուդաղեանի ռուսաց լեզուի ձեռնարկը, հետևեալ վերնագրով. «Методическое Руководство къ преподаванію Русскаго языка» Э. П. Пирбудагова. Այդ ձեռնարկը, որը նշանակված է տարրական ժողովրդական դպրոցների համար, որտեղ աշակերտների մեծ մասը չը գիտէ ռուսաց լեզուն, ինչպէս լսել ենք, արդէն արժանացել ուսումնական հոգաբարձուի ուշադրութեան և Կովկասեան ուսումնարանական վարչութիւնը առաջարկեց ուսումնարանական շրջանի տարրական դպրոցներին ընդունել իրանց գրադարաններում պ. Փիրբուդաղեանի ձեռնարկը։ Պարոնը ուսուցիչ է Բագուի Մարիամեան իգական գիմնազիայում։ Բրօշիւրը 36 երեսից է բաղկացած և արժէ 50 կոպէկ։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի սրբազան առաջնորդ Արիստակէս եպիսկոպոսին յանձնելու համար Թիֆլիսում հանգանակվող գումարը՝ արդէն մի պատկառելի գումար է կազմում, և հասարակութեան զանազան շրջանների անձինք մեծ սիրով մասնակցում են այդ հանգանակութեան։

—

Անգլիական «Daily News» լրագրին Պետերբուրգից գրում են, որ այս աշնան առաջին անգամ Արարատի գլուխը բարձրացաւ մի ջահիլ օրիորդ, Մլակասեվիչ ազգանունով, իր հօր և երեք քիւրդերի հետ միասին։ Այդ լուրին աւելացրած է և այն, որ ջահիլ օրիորդը բարձրացաւ մինչև գագաթը—16,917 ֆուտ բարձրութեան, մինչդեռ հայրը 16,750 ֆուտից աւելի բարձր գնալ չը կարողացաւ։ Սակայն օրիորդը մրսեց, հիւանդացաւ և միայն քիւրդերի օգնութեամբ կարողացաւ ներքև իջնել։ Այդ լուրը, եթէ չենք սխալվում, տեղական լրագիրներն են հաղորդել։ Արարատի գագաթը բարձրանալու մասին հաղորդվող լուրերը այն տեսակ «նորութիւններ» են, որոնք պարբերաբար հաղորդվում են լրագիրներում, և ամեն մի բարձրացող իրան համարում է «առաջին» բարձրացողը։

—

Մեզ խնդրում են տպագրել հետևեալը. «Զանազան բարեգործական կամ հասարակական նպատակներով հանգանակութիւններ անելը շատ գովելի ձեռնարկութիւն է։ Բայց մի անարդարութիւն, որի մասին անկարելի է լռել, այդ այն է, որ առհասարակ մեզանում ամեն տեսակ բարեգործական կամ հասարակական նպատակներով եղող հանգանակութիւնների համար հէնց այն շրջաններին և մարդկանց են դիմում, որոնք նիւթապէս աւելի քիչ են վարձատրված։ Դիցուք մի աղքատին պէտք է օգնել, կամ մի գիրք պէտք է հրատարակել, կամ մի հրատարակութեան պէտք է գրվել, կամ մէկի վրա շիրիմ պէտք է կանգնեցնել, կամ մի որ և է նպատակով փող պէտք է հաւաքել,—ամենքն էլ դիմում են փոքր միջոցներ ունեցող վարժուհուն, քահանային, ուսուցչին, և առհասարակ այնպիսի մարդկանց, որոնք շատ քիչ ունեն, բայց միշտ ստիպված են շատ տալ։ Հարկաւոր է ընդհակառակն այդպիսի հանգանակութիւնների համար մտնել ժողովրդի այն շրջանները, որոնք առհասարակ ոչինչ չեն տուել, և որոնք միջոցներ ունեն շատ տալու։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պարիզ գնացած մի ճանապարհորդ հետևեալ տողերն է գրում արտասահմանի հայոց մի լրագրին Պարիզի հայ ուսանողների մասին։

«Երկու խօսք այստեղի հայ ուսանող երիտասարդութեան մասին։ Երբ հայ ուսանողութեան վրա խնդիր կը լինի, գրողն ընդհանրապէս իր կողմէն պարտական կզգայ ինքզինքն յարգանօք թղթատել նրա կեանքին ամեն մէկ թերթն։ Եւրօպացին այսպէս կը դատէ իր ուսանողն, մենք ալ միևնոյնը պարտական ենք ընել։ Երբ Պարիզ մտայ, առաջին առթիւ հայ ուսանողներ գտնելու ցնգերեցայ։ Գտնել զիրենք առանձին առանձին դժուար կը լինէր, մանաւանդ որ հասցէներ չէի գիտեր։ Ուստի, ի՞նչ ըրի. գիտէի թէ հայ ուսանողների Միութիւն մը կար. ընկերութեան գրասենեակը դիմեցի, rue Monsieur le Prince, 24։ Սենեակն՝ երկրորդ յարկի մէջ, երկու մասի բաժնուած, ընկերութեան մը կեդրոնատեղիի պատշաճ և վայելուչ կարգ ու սարքն ունի։ Մեծ սեղան մը՝ ծածկուած կանաչ սփռոցով մը, իր շուրջն ունի գեղեցիկ նստարաններ։ Սեղանին վրա շարուած են, հայոց լրագիրներ. Այվազովսքիի ծովանկարն, Ս. Ղազարի վանքն, Ալիշանի լուսանկարն են. կը զարդարեն պատերն։ Հայ ուսանողների ընկերութիւնն կազմակերպուած է իբր երկու տարի առաջ։ Այսօր կը բաղկանայ 40 անդամներէ։ Տաճկահայ և Ռուսահայ՝ առանց ռևէ խտրի կը հաւաքուին, կը կարդան, կը վիճաբանեն զանազան խնդիրների վրա, բայց միշտ հիմնական կէտին վրա համաձայն։ Զարմանալի է իրենց համերաշխութիւն, որին օրինակ բացառաբար կարելի է գտնել Եւրօպայի այլ և այլ կեդրոնների Տաճկահայ և Ռուսահայ ուսանողների մէջ։ Անցեալ շաբաթ Ժընէվէն հոս եկող քանի մը ռուսահայ ուսանողներն իրենց նստին ներկայ գտնուելով, յայտնեցին թէ իրենք շատ գոհ էին և թէ լաւ տպաւորութեան տակ կը մեկնէին։ Պարիզի կեանքն շատ չի հրապուրեր զիրենք։ Կարգին շատ համեստ, մեծ մասամբ Հայաստանի կեանքին համեմատ։ Համակրելի, աշխատասէր են. կաշխատին թէ իրենց անհատական նպատակին և թէ ընկերութեանն իրագործելու։ Պարիզի հայ ուսանողների Միութեան մէջ ճշմարիտ ընկերականութիւն տիրացած է, և փափագելի կը լինէր որ Եւրօպաբնակ հայ ուսանողներն հետևէին իրենց օրինակին։ Փափագելի կը լինէր նաև որ Պարիզի, Եւրօպաբնակ, այլ և այլ կեդրոնների և ուրիշ տեղերի Հայերն իրանց աջակցութիւն չը խնայէին այս ընկերութեան։ Բաւական ճոխ թանգարան մը ունի ընկերութիւնն,

ուր կան Տաճկահայ և Ռուսահայ գլխաւոր հեղինակների գրուածներ։ Մտադիր է, մանաւանդ աւելի ճոխացնել զայն ուրիշ գիրքեր ալ գնելով»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Բերլինից հեռագրում են, որ իշխան Բիսմարկ մտադրութիւն ունի Բերլին գալ և ռէյխստագի մէջ պաշտպանել հակասօցիալական օրէնքը։

—Բրազիլիայից գրում են, որ եզուիտները սկսել են հեռանալ Բրազիլիայից, տեսնելով որ իրանց գործունէութեան համար ասպարէզ չի տայ հանրապետական նոր կառավարութիւնը։

—Շվարցենբերգ իշխանների յարձակողական գիրքը Հուսսի կողմնակիցների դէմ, ինչպէս երեւում է վերջին տեղեկութիւններից, սաստիկ յուզում է առաջ բերել Բօհեմիայում։ Ցիչեալ տոհմի դէմ մինչև անգամ թշնամական ցոյցեր են լինում։ Ազգային ստորագրութիւն է բացված Հուսսի արձանը կանգնեցնելու Պրագայում։ Այդ արձանը մի հսկայական բան պիտի լինի։

—Հռոմի մի քանի լրագիրներ այն կարծիքն են յայտնում, որ Հումբերտո թագաւորի վերջին ճառը լաւ տպաւորութիւն չէ թողել, որովհետև այդ ճառի մէջ անուշադրութեան են տուած այն մի քանի տնտեսական խնդիրներ, որոնք այժմ կարեւոր նշանակութիւն ունեն Իտալիայի համար։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մտադրութիւն կայ Հռոմ քաղաքը դարձնել նաւահանգիստ,—դրա համար հարկաւոր է ջրանցք անցկացնել ծովից մինչև այդ քաղաքը։ Ամերիկական մի ընկերութիւն ցանկութիւն է յայտնել այդ նախագիծը իրագործելու. ծախս կը լինի մօտ 90 միլիօն։

***

1888 թւի նոյեմբերի 1-ից մինչև 1889 թւի նոյեմբերի 1-ը Պարիզում հիմնած Պաստեօրի բուժարանում բժշկվել են կատաղած կենդանիներից խածված 1,830 հիւանդներ։ Դրանցից միայն 11 հոգի մեռան։

***

Աւստրիական էրցհերցօգ Իօհանն Սալվատօր, որ մի քանի ժամանակ սրանից առաջ հրաժարվեց իր բոլոր արտօնութիւններից և ընդունեց Իօհանն Օրտի անունը, մտադիր է նոյն իսկ աւստրիական ազգութիւնից հրաժարվել։ Նա դիմել է շվէյցարական կառավարութեանը խնդրելով իրան շվէյցարական հպատակների թւի մէջ մտցնել։

***

Ամերիկայում, Բօստօնում, գտել են մի նոր գ ո ր ծ ի ք ատամներ հանելու համար՝—էլէկտրականութեամբ։ Ինչպէս ասում են, այդ գործողութիւնը ոչինչ ցաւ չէ պատճառում, ըստ որում էլէկտրական զօրեղ հոսանքը համարեա բոլորովին ոչնչացնում է լնդերքի զգացողութիւնը և ատամը հանվում է շատ հեշտութեամբ։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՌԵՎԵԼ, 20 Նոյեմբերի։ Այսօր արդարադատութեան մինիստրը հանդիսաւոր կերպով բացեց Էստլանդեան նահանգի դատաստանական հիմնարկութիւնները։

ՎԻԷՆՆԱ, 20 Նոյեմբերի։ Կառավարչական «Nemzett» օրգանը յայտնում է, որ կարող է պատահել որ Տիսսա՝ շուտով հրաժարական տայ։ Տիսսայի յաջորդը հաւանականաբար կը լինի Կալլայի։

ԿԱՀԻՐԷ, 20 Նոյեմբերի։ Էմին-փաշան տեղեկացրել է Եգիպտոսի կառավարութեանը իր Զանզիբար գալու մասին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 Նոյեմբերի։ Թագաւոր կայսրը հրամայել է շնորհակալութիւն յայտնել Նովօսկօլի ազնուականութեան և Բօրիսօգլէբի գեմստվօյին այն զգացմունքների համար, որ նրանք յայտնել են ամենահպատակ ուղերձների մէջ, շինական և դատարանական հաստատութիւնների կերպարանափոխութեան առիթով։—Նշանակված են՝ Աթէնքի դեսպան Բիւցով Պարսկաստանի ռուսաց դեսպան, իսկ նրա փոխարէն Աթէնքում՝ Կ. Պօլսի դեսպանատան խորհրդական Օնու. իսկ Կօրֆուի գլխաւոր հիւպատոս Ժադօվսկի նշանակված է Կ. Պօլսի դեսպանատան խորհրդական։—«Новое Время» լրագիրը հաղորդում է, որ ներքին գործերի մինիստրը հարց է առաջարկել որ կառավարչական վերահսկողութիւն լինի բարեգործական ընկերութիւնների վրա։

ԶԱՐԶՈՒՑ, 21 Նոյեմբերի։ Ներկայ տարվայ յունվարի 1-ից մինչև նոյեմբերի 1-ը Անդրկասպեան երկաթուղու ընդհանուր մուտքը եղել է 2,193,237 ր. 92 կօպէկ, բացի հեռագրական և պետական տուրքերից։ Երկաթուղին բանեցնելու համար ծախս այս տարի նշանակված է 2,418,317 րուբլի։ Նախահաշւով ենթադրված է 320,243 րուբլի դեֆիցիտ, բայց մինչև 1890 թւականի յունվարի 1-ը մուտքը ոչ թէ միայն կը ծածկի ծախսը, այլ և աւելացածը պէտք է գանձարանի արդիւնքների մէջ մտնի։

ՀՌՕՄ, 21 Նոյեմբերի։ Մանգաշիա և Ռաս-Ալուլա վերցրին Ալուլը և նրա մէջ եղողներին ոչնչացրին։ Գեներալ Սէյում, որը 2000 մարդով օգնութեան էր գնում, ճանապարհին իմացաւ այդ դէպքի մասին։ Ռաս-Ալուլայի յաղթութիւնը, որը այժմ Տիգրէի տէր է դարձել, անհրաժեշտ է դարձնում, որ Մենելիկը անձամբ արշաւանք անի և որ իտալացիք անմիջապէս գրաւեն Գուրը և Մարեբի գիծը։

ՀՌՕՄ, 21 Նոյեմբերի։ Զինւորական մինիստրը պահանջում է տալ $17^1/_2$ միլիօն՝ առանց ծուխի վառօդ պատրաստելու և ինժեներական ծախսերի համար ծովային մինիստրը խնդրում է 4 միլիօն։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 Նոյեմբերի։ «Journal de St. Pétersbourg» վճռողապէս հերքում է Լօնդօնի «Daily News» լրագրի լուրը, որ իբր թէ Ռուսաստանի և Թիւրքիայի մէջ բանակցութիւններ կան, որոնց հիման վրա Թիւրքիան պէտք է զիջանի Ռուսաստանին Հայաստանի մասը, այն պատերազմական կօնտրիբուցիայի փոխարէն, որը Թիւրքիան պարտ է Ռուսաստանին, և որից այդ վերջինը իբր թէ հրաժարվում է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 Նոյեմբերի։ Երէկ կայացաւ Մարիամեան թատրօնում Ռուբինշտէյնի «Գօրիւշա» նոր օպէրայի ներկայացումը։ Թատրօնում ներկայ էին Նոցա Կայսերական Մեծութիւնները, Թագաժառանգ Ցեսարեվիչը և կայսերական ընտանիքի անդամներից շատերը։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Նոյեմբերի 20-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ—, .	93 ր.	10	»
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	45 »	50	»
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	36 »	90	»
Ոսկի — արժէ — . .	7 »	50	»
Մաքսային կուպօններ — . .	150 »	—	»
Արծաթ — — — . .	1 »	10	»
Բօրսային դիսկօնտներ — . . .	6 և	7%	»
Պետակ. բանկ. 5% տոմս 1-ին շրջանի	99 »	37	»
— — — — 2-րդ —	98 »	75	»
— — — — 3-րդ —	98 »	87	»
— — — — 4-րդ —	98 »	87	»
— — — — 5-րդ —	98 »	87	»
— — — — 6-րդ — .	98 »	87	»
Նոր 4%	84 »	12	»
Արևելեան 5% փոխառութ. 1-ին շրջ.	99 »	37	»
— — 2-րդ —	99 »	12	»
— — 3-րդ —	99 »	37	»
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	252 »	—	»
— երկրորդ —	265 »	—	»
$5^1/_2$% ռէնտա.	102 »	—	»
Ոսկեայ ռէնտա.	170 »	50	»
Եօթերորդ կօնսօլիդ. փոխառ. . .	— »	—	»
Նոր երկաթուղային ռէնտա . . .	98 »	87	»
5% գրաւական թղթեր կալուած.			
փոխ. կրեդ. ընկ. մետ.	146 »	50	»
— — թղթադ. .	91 »	87	»
Գրաւ. թղ. Ազնու. բանկի . . .	98 »	—	»
Գիւղական բանկի	101 »	75	»
6% գրաւ. թղ. Թիֆլիսի—27 և 43տ.	— »	—	»
— —Քութայիսի-18 և 43տ.	— »	—	»
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային օբլիգացիաներ	93 »	75	»
Մոսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ . .	93 »	37	»
Օդեսայի — — .	93 »	37	»
Թիֆլիսի քաղաք. կրեդ. ընկ. օբլ. .	— »	—	»

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը բաւական ամուր է։

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԼԷՕԻ

„ԿՈՐԱԾՆԵՐ"

Վէպը։

Գինն է 50 կօպէկ։ Կարելի է գնել Թիֆլիսի գրավաճառանոցներում։

1—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՓՈԽԱՏՈՒ ԱՐԿՂԸ յայտնում է „Արկղի" մէջ գրաւ դնողների տեղեկութեան համար, (ձեռքի գրաւների), որ վերջնական արտօնական ժամանակամիջոցը իրանց տոմսակների վերջանում է ներկայ 1889 թւին նոյեմբերի 30-ին և այդ պատճառով նրանք հրաւիրվում են մինչև յիշված ժամանակամիջոցը կամ յետ գնել իրանց գրաւ դրված իրեղէնները, կամ նորից գրաւ դնել Արկղի կանոններով։ Հակառակ դէպքում գրաւ դրված իրեղէնները կը ծախվին աճուրդով։

2—3 (և. հ. շ.)

Միակ իսկական Րիգայի կունցենեան խասի ԲԱԼԶԱՄ որի յատկութիւնը յայտնի է աշխարհիս բոլոր երկիրներում և «ընտիր» է ճանաչված բժշկական Դեպարտամենտից 4869 համարով։

Մոսկվա 1882

Գոյութիւն ունի 1845 թւից։

ՃՆՇՎԱԾ ԹԹԽՄՈՐ սիմինդրից պատրաստած։ ՍՊԻՐՏ և մաքրած ԳԻՆԻ ՌՕՄ, ԿՕՆԻԱԿ, ԱՐԱԿ զանազան օղիներ և նաստօյկաներ ՆԱԼԻՎԿԱՆԵՐ և ԷՍԷՆՑԻԱՆԵՐ ֆրանսիական օղի, կիւմէլ, արտասահմանեան լիկերներ և այլն.

Ա. ՎՕԼՖՇՄԻՏ, ՌԻԳԱ

Արժանացաւ բոլոր համաշխարհային և այլ ցուցահանդէսներում ամենաբարձր պարգևների։

Արդիւնքները գտնվում են բոլոր գինեվաճառանոցներում։

Պրէյս-կուրանտները ուղարկվում են ձրի։

4—10 (Հ.) 2 №

ՊՐՕՖԻԶՕՐ Ա. ՇՏԷԽԷՐԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

ԱՏԱՄՆԵՐԻ ՑԱՒԻ ԵՒ ՓՉԱՆԱԼՈՒ ԴԷՄ

ՊՕԴՕԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԴԵՂ ԿԱԹԻԼՆԵՐ 50 ԿՕՊ.

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՕԿԱՑԻՆԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱՅԻՆ ԷԼԻԿՍԻՐ 80 ԿՕՊ.

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԱՏԱՄՆԱՅԻՆ ՓՈՇԻ 30 ԿՕՊ.

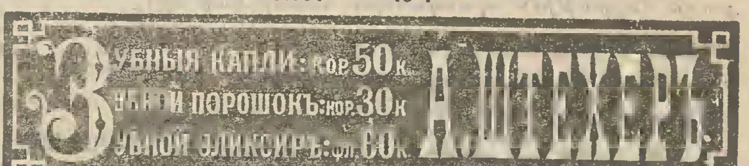

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՀԵՍՏ. ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ կովկասեան դեղավաճառատան, և պ. պ. Շահպարոնեանցի, Մակկէրի, Սէնշիկովսկու և Ազմուրովի դեղատներում. ԲԱԳՈՒԻ մէջ, Բէկկէրի մօտ, ՔՈՒԹԱՅԻՍՈՒՄ՝ կոկօշկվի մօտ, ՍՏԱՎՐՕՊՕԼՈՒՄ Բրոխնօցկու մօտ և ԵԿԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐՈՒՄ։

40—52 (Հ.)

UN ANGLAIS donne des leçons de langue anglaise. S'adrésser au bureau de la Rédaction du journal arménien le ‹Mschak›.

АНГЛИЧАНИНЪ даетъ уроки англійскаго языка. Обратиться за адресомъ въ редакцію газеты ‹Мшакъ.›

ՄԻ ԱՆԳԼԻԱՑԻ տալիս է անգլիական լեզուի դասեր։ Դիմել «Մշակի» խմբագրութեան։

8—10 (Հ.)

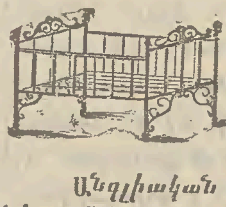

ՍՏԱՑՎԱԾ ԵՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱԳԱԶԻՆՈՒՄ

(ԹԱՄԱՄՇԵՎԻ ՔԱՐՎԱՆՍԱՐԱՑՈՒՄ)

Անգլիական մահճակալներ, թամքեր, ամաններ, կարպետներ, սապօն, գրչահատներ, մկրատներ, ածիլներ, մատուցարաններ, պատրօններ, գիլզաներ (3 ր. հարիւրը) կլէենկա, արտաքնոցների համար թուղթ, գլխի և շորերի վրձիններ, բիսկվիտներ, թէյ, թէյամաններ, գրիչներ, մազերի վերանորոգիչ Մակ-Մաստէր և այլն։

3—10

ՊԵՏՐՕՎՍԿԱՅԱ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ ԱՒԱՐՏԱԾ

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

ՑԱՆԿԱՆՈՒՄ Է ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ ՈՒՆԵՆԱԼ. համաձայն է պարապել գիմնազիական բոլոր առարկաներից, բացի հին լեզուներից։ Համաձայն է և կրկնութիւններ անել։ Հասցէն կարելի է իմանալ „Մշակի" խմբագրատանը։

5—5

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

ՌՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—10—11 ժ. ներքին, երեխայոց և կանանց ց.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆՑ—$11^1/_4$—12 ժ. կանանց և երեխայոց ց.
ԲԵՆԿԼԵՎՍԿԻ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի ց. և սիֆիլիսի (վիրաբուժ. և ատամացաւի)
ԱՐՏԵՄԻԵՎ—12—1 ժ. երեքշաբթի, ուրբաթ և կիւրակի, կանանց ց.
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ց. բացի կիւրակի։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

ԴԱԴՕՄՍԿԻ—$5^1/_2$—7 ժ. կաշուի ցաւերի և սիֆիլիսի.
ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—$5^1/_2$—$6^1/_2$ ժ. ներքին, երեխայոց և ջղային ց. (էլեկտրոտերապիա)։
ԲԵՆԿԼԵՎՍԿԻ—7—8 ժամ.

Հիւանդանոցումն են մանկաբարձուհիք՝ Երեմեան և Արտազեան։

Ճար—50 կ.։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) համար փոխադարձ համաձայնութեամբ։

Հիւանդանոցի փոխ-վերատեսուչ ՌՈՒԴԿՕՎՍԿԻ

Дозволено цензурою, Тифлисъ 22 Ноября 1889 г.

Типографія Канцеляріи Главноначальствующаго. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.